

VOOR U GELEZEN: 'Sterven doe je zo' en 'De tranen van de zeegans'

Mijn uitgever en ik hebben een vaste afspraak. Elke keer als ik op Schiphol aan het wachten ben op het vliegtuig naar Curaçao komt hij met een doos boeken bestemd voor boekenliefhebbers hier op het eiland. Ik neem ze dan mee. Franc Knipscheer was er de afgelopen keer eerder dan ik. Er bleef tijd over om samen een kop cappuccino te nuttigen in een van de koffiebars die Schiphol rijk is. Hij overhandigde me een paar boeken om door te bladeren in het vliegtuig, *als je ze aardig vindt, schrijf je er dan iets over?* Hij vertelde me over de misère in de uitgeverwereld. Van de grote boekhandels die nog niet verdwenen zijn, staan de meeste op het randje van faillissement. Over de noodgedwongen fusie van Selexyz met de ramsjboekhandelgigant De Slegte, die in de nieuwe vorm niet direct hun boeken in meervoud bestellen bij het Centraal Boekhuis in Culemborg, maar alleen per exemplaar als er in de winkel door klanten naar gevraagd wordt. Hij vertelde over de onzekerheid die het digitale internetboek of e-book met zich meebrengt. Of dit het begin van het einde is van het gedrukte boek. Of boekhandels in de huidige vorm gaan verdwijnen en Amazon of Bol.com overblijven. Uitgeverij in de Knipscheer is gespecialiseerd in boeken afkomstig uit de voormalige Nederlandse overzeese gebiedsdelen, en hier loopt het nog niet zo een vaart met het internet, zo probeerde ik hem weifelend gerust te stellen.

Het vliegtuig vertrok op tijd. De gezagvoerder deelde mee dat er ergens boven de oceaan een orkaan op de oostkust van de Verenigde Staten afstevende en dat dit wat turbulentie met zich mee kon brengen. Hij adviseerde de passagiers de veiligheidsgordel om te houden. Ik trok het televisiescherm uit de houder en zocht een mooie film uit. Het vliegtuig schokte wat. Bragadammm! Het hele ding donderde weer naar beneden, de oordopjes werden ruw van mijn oren gerukt. De arm waar het scherm op gemonteerd zat, zat zo los dat ik de film wel kon vergeten.

Ik pakte een van de boeken die ik gekregen had, uit mijn tas. Een harde kaft met op de omslag een rode strik over een met sterren bezaaid heelal. De titel deed me vermoeden dat ik het boek weer snel zou terugstoppen. *'Sterven doe je zo'*. Godbeter het. Een zelfhulpboek over doodgaan, dacht ik. Daar zat ik echt

op te wachten. Zeker niet nu mijn medereizigers vanwege de turbulentie wat angstig om zich heen keken. De auteursnaam Tjeerd Ybeles Smit stond boven de titel. Een man die klaarblijkelijk ervaring had met sterven, dacht ik. Bon vivant Stein is terminaal maar niet van plan om zijn laatste levensdagen jeremiënd te verknoeien, stond er op de binnenflap van het mooi vormgegeven boek. Achter het bureau van zijn kleine studeerkamer tackelt hij willekeurig de levensvragen die hij altijd voor zich uit heeft geschoven. Eén vraag springt eruit: sterven, hoe doe je dat eigenlijk? Ondertussen raakt Stein verwickeld in een banale burenruzie om een fiets, maken de pillen hem overgevoelig voor problemen en spant hij zich in om zijn uitgever Huidenkoper uit een Soedanese cel te krijgen. Wanneer je vrouw een kind krijgt, schrijft Ybeles Smit, ga je als echtgenoot met haar mee naar zwangerschapsgymnastiek om te leren persen, maar er is nergens een school waar je leert solidair te zijn met de stervenden... *That was it*. Tjeerd Ybeles Smit had definitief mijn attentie. Met onderkoelde geestigheid wandelt Ybeles Smit *matter of factly* met zijn lezer aan de hand langs de afgebrokkelde perceptie van geloof, dood, het falen van de moderne geneeskunde, en levenskunst. 'Er is geen enkele reden om je voorouders klakkeloos na te volgen,' zo schrijft Tjeerd Ybeles Smit. 'Dat getuigt eerder van overerfbare domheid. Onder het mom van respect voor de traditie gaat dikwijls een grote geestelijke luiheid schuil.'

Op het moment dat ik deze zin las maakte het vliegtuig plots een vrije val. Achter mij hoorde ik zacht gekerm. Het toestel stabiliseerde zich direct maar bleef hevig schudden en stampen. Ik keek uit het raam. Grote cumulonimbussen, aambeeldvormige wolken, gleden voorbij. De piloot laveerde het toestel tussen de wolken door. Het *fasten seat belt*-signaal flikkerde aan en uit. Weer een stamper. Nu een duidelijke gil. Het kwam uit het toilethokje waar ik vlakbij zat. Ik hoorde zacht hulpgeroep, maakte mijn riem los en liep naar het hokje waar het geluid uitkwam. 'Ik ben gevallen', huilde een vrouwelijke stem. 'Kunt u het schuifje van de deur halen?', vroeg ik. 'Ik kan er niet bij,' antwoordde ze. Ik haalde een stewardess en op haar beurt kwam ze met de purser die een inbussleutel tevoorschijn toverde. 'Kunt u me helpen', vroeg hij aan me. Hij draaide iets los waardoor er wat speling tussen de deur kwam. Tegelijkertijd staken we onze handen in de zo ontstane spleet en rukten met grof geweld de deur open. Een oudere mevrouw lag op de vloer, hopeloos met haar hoofd tussen de toiletpot en het tussenschot bekneld. We hielpen

haar overeind, ze trok haar omhooggeschoven rok recht en werd door de stewardess terug naar haar zitplaats geholpen. Het vliegtuig schudde nog steeds heftig, ik maakte dat ik in mijn stoel kwam en trok de veiligheidsriem goed aan. Ik keek naar buiten. De aambeeldvormige wolken waren van zulke omvang dat ik me niet kon voorstellen dat de piloot ze allemaal zou kunnen ontwijken.

Ik schoof het raampje dicht en pakte 'Sterven doe je zo'. Stein is vijfenzestig en ongeneselijk ziek. Levercirrose. Opgelopen in de tijd dat hij zich volspoot met van alles en nog wat. *Vertederd wees de arts mij op enkele onduidelijke vlekken tussen andere onduidelijke vlekken op de monitor. 'Een pracht van een levercirrose zoals wij dat hier noemen,' zei hij op een toon die mij het gevoel gaf dat ik geboft had.* Stein is achtentwintig jaar samen met Nicolette, die net als hijzelf in de jaren zeventig verslaafd was aan harddrugs. Hij is schrijver maar heeft nog nooit iets uitgegeven. *Er sneuvelen meer debutanten door de eerste zin dan vanwege de uitgever,* zegt Stein ergens in het boek dat 127 bladzijden telt. Hij is dan ook nooit verder gekomen dan die eerste zin. *Wakker geworden door de onnatuurlijke stilte die over de aarde scheen te zijn neergedaald, stond ik vroeg op en ik zag door het haastig gemaakte kijkgat in het met ijsbloemen dichtgevroren zolderraam dat het gesneeuwd had...* En dan komen de twijfels. *Is stilte zo onnatuurlijk? Daalt stilte schijnbaar neer of is hij er gewoon? En is het normaal zomaar een kijkgat te vegen door die prachtige kristallijnen structuur van ijsbloemen op een raam?*

Mmm... Achter mij wat verontrustende geluiden. Ik draai me om. Een jongetje weet zijn maaginhoud van halfverteerde kip en pasta, dat de KLM traditioneel in de toeristenklasse serveert, niet binnen te houden. Alsof het hem erom te doen is spuit hij de smurrie tussen zijn melktandjes zover mogelijk weg, daarbij er zorgvuldig voor zorgdragend dat hij met zijn hoofd zó draait en keert dat hij iedereen om zich heen rijkelijk besproeit. Ik duik in mijn stoel in elkaar om de viezigheid te ontwijken en stoot het glaasje rode wijn van mijn buurvrouw om, dat in haar schoot rolt. Een rode natte plek verspreidt zich in haar witte jurk. Ze slaakt een gilletje. Ik pak snel mijn boek, ik wens er niets mee te maken te hebben.

Mooi is het incident met de fiets. Een overbuurvrouw, sexy en gebekt, zet haar vuilniszak op de plaats waar Steins fiets hoort te staan. Haar man, die duidelijk in huis de broek niet aan heeft moet het oplossen. Twee karakters komen

tegenover elkaar te staan die in alles verschillen, maar die een ding gemeen hebben. Hun zwaktes. Tjeerd Ybeles Smit heeft een glimlach op mijn gezicht getoverd die geduurd heeft tot de gezagvoerder het *fasten seat belts*-signaal gaf voor de landing op Curaçao. Zoveel kernvragen komen er op je af, met zoveel eenvoudige antwoorden. *Natuurlijk bestaat God want de mens heeft hem geschapen. God bestaat maar de mens was er eerder en dat maakt het hele scheppingsverhaal een beetje moeilijk te pruimen.*

De volgende ochtend werd ik wakker in mijn eigen bed. Achter mijn oor kleefde iets hard. Ik krabde eraan. Op het laken viel wat groenigs, waarschijnlijk nog van dat jongetje, bedacht ik me. Ik pakte een boek van mijn nachtkastje dat ik de avond tevoren uit mijn koffertje had gehaald. 'De Tranen van de Zeegans'. Inge Nicole. Honderd bladzijden. Ik keek op de wekker. Kwart voor zes! Jetlag! Ik sloeg het boek open. Om kwart over acht had ik het uit. Ik haastte me onder de douche en trok mijn witte praktijkkleden aan. Het zal druk zijn op de tandartsenpraktijk in Otrobanda. Die avond las ik 'De Tranen van de Zeegans' voor de tweede keer. Zo anders, de taal zo vloeiend en poëtisch. **Zeegans, v.(m)(ganzen) Wordt 's winters in grote getale aan onze stranden aangetroffen. Verlaat al jong haar nest op zoek naar een partner die zij voor het leven trouw blijft.** Aldus Van Dale.

Het verhaal speelt zich af in het Nederland van de tweede helft van de 19de eeuw. Aleida Vleijshouwer verlaat op veertienjarige leeftijd het ouderlijk huis om werk te zoeken in de grote stad. Haar moeder is in haar zevende kraambed overleden. Aleida's vader was slager, net zoals de generaties Vleijshouwers voor hem. Aleida trekt de stad in met het idee ooit een dame te worden, niet als haar moeder die ze alleen maar ziek of zwoegend had meegemaakt. Om de seksuele voorlichting die haar vader haar geeft kleur te geven toont hij een pasgeslacht varken. *Vader beende naar buiten, tilde de staart op en wees naar wat daaronder hing: 'Daar gaat stokstijf de zeug in en daar krijgt ze kinders van!'* Zonder er nog een woord aan vuil te maken liep hij weer naar binnen en goot een ketel kokend water uit over het levenloze dier om daarna zwijgend met een schraapijzer de haren van het vel te krabben. Aleida kreeg werk bij de visafslag en werd daar opgemerkt door Pons, een knappe, modieus geklede man die haar een dienstbetrekking aanbiedt. Weigeren kwam niet bij Aleida op. *Hij was een zeeduivel in een hermelijnsmantel.* Aleida wordt door Pons in de

wereld van de prostitutie geleid en hij verkracht haar. *Haar flamoës was als de bevroren aarde in de winter en de man werd de zwengel die haar hardhandig in tweeën spleet om bij de bron te komen. Achter haar gesloten ogen zag ze de beer van Molière (het mannetjesvarken van haar vader) met zijn dikke ballen en slijmerige bek bij het slachthuis staan. Daar stond ook haar vader die riep: 'daar krijg je kinders van'*. Prachtig beschrijft Inge Nicole de 19de eeuwse sfeer en de 19de eeuwse mensen. Al lezende waan je jezelf in die tijd. Dat vind ik knap, dat de schrijver haar historische kennis om heeft weten te zetten en ingebakken heeft in haar hoofdpersonen, die dan ook volkomen natuurlijk, tastbaar en negentiende-eeuws overkomen. Pons krijgt amoureuze gevoelens voor Aleida als ze wat ouder is, en Aleida weet niet goed hoe ze daarmee om moet gaan. Wat ik niet wist is dat drugsgebruik in de 19de eeuw al wijdverspreid was. Morfine, opium, het was allemaal te verkrijgen en Pons trekt Aleida mee in de wereld van opiate vergetelheid. Aleida raakt zwanger en Pons zorgt ervoor dat ze in een klooster bevalt en afstand doet van de tweeling die ze baart. De novelle verloopt vloeiend en explodeert in een onverwacht en krachtig einde. Het hele verhaal gaf me het gevoel dat het voor een film geschreven was. Een filmscriptschrijver zou, lijkt me, de geuren, de kleuren en de sferen die Inge Nicole met haar secuur gekozen woorden weet op te roepen gemakkelijk op het witte doek kunnen vertalen en uitbeelden.

Franc Knipscheer antwoordde me op mijn vraag of er eerder werk van deze auteurs was verschenen, dat 'Sterven doe je zo' een debuut was, maar dat Tjeerd Ybeles Smit oud columnist was van *Sp!ts* waarvan ook Tommy Wieringa columnist was. Inge Nicole Bak schreef eerder poëzie en debuteerde in 2004 met de roman 'Zon in het Haar'. Ik vermoed dat Franc Knipscheer met beide schrijvers goud in zijn stal heeft gehaald. Ik hoop nog veel van ze tegemoet te zien.

Eric C. de Brabander

Bron: Antilliaans Dagblad, zaterdag 1 december 2012